

Odpovědnost vlastníků lesů vůči návštěvníkům lesů

Jana Mílová

Tento článek se zabývá otázkou soukromoprávní odpovědnosti vlastníků lesů za škodu či nemajetkovou újmu vůči návštěvníkům lesa, která jim může při pohybu v lese vzniknout. První kapitola článku je zaměřena na ústavní a zákonné

vymezení tématu. Druhá kapitola se poté dané problematice věnuje z pohledu rozhodovací praxe soudů. Cílem závěrečné kapitoly je pak zobecnění základních východisek odpovědnosti vlastníků lesů a případná doporučení.

Ústavní a zákonná východiska

Na ústavní úrovni je vlastnické právo upraveno v článku 11 Listiny základních práv a svobod (dále jen „Listina“), který zaručuje vlastnické právo a jeho ochranu. Obsahem vlastnického práva jsou jednak oprávnění, ale i povinnosti vlastníka. Vlastník je při výkonu svého vlastnického práva právním řádem omezen. Článek 11 odst. 3 Listiny stanoví, že „*vlastnictví zavazuje a nesmí být zneužito na újmu práv druhých nebo v rozporu se zákonem chráněnými zájmy. Jeho výkon nesmí poškozovat lidské zdraví, přírodu a životní prostředí nad míru stanovenou zákonem.*“

Obecně na zákonné úrovni vlastnické právo upravuje zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník (dále jen „občanský zákoník“). Ustanovení § 1012 občanského zákoníku stanoví, že „*Vlastník má právo se svým vlastnictvím v mezích právního řádu libovolně nakládat a jiné osoby z toho vyloučit. Vlastníku se zakazuje nad míru přiměřenou poměrům závažně rušit práva jiných osob, jakož i vykonávat takové činy, jejichž hlavním účelem je jiné osoby obtěžovat nebo poškozit.*“ Jedno ze zákonných omezení výkonu vlastnického práva pak představuje i tzv. generální prevenční norma zakotvená v ust. § 2900 občanského zákoníku¹: „*Vyžadují-li to okolnosti případu nebo zvyklosti soukromého života, je každý povinen počínat si při svém konání tak, aby nedošlo k nedůvodné újmě² na svobodě, životě, zdraví nebo na vlastnictví jiného.*“ Ustanovení obecnou prevenční povinností předcházet újmám ukládá každému ve vztahu ke všem subjektům. Prevenční povinnost ovšem neznamená absolutní povinnost předvídat každý v budoucnu možný vznik újmy. Každý je povinen zachovávat vždy takový stupeň bedlivosti (pozornosti), který

vzhledem ke konkrétní časové a místní situaci po něm lze rozumně požadovat a který je objektivně způsobilý zabránit či alespoň co nejvíce omezit riziko vzniku újmy.³ V případě, že povinný subjekt nedostojí takto požadované prevenční povinnosti, jedná se o porušení zákonné povinnosti ve smyslu ust. § 2910 občanského zákoníku a za splnění dalších podmínek bude povinen k náhradě újmy, která porušením povinnosti jinému vznikla. Povinnost k náhradě újmy podle ust. § 2910 občanského zákoníku je založena na splnění několika podmínek – porušení zákonné povinnosti, vznik újmy, vztah příčinné souvislosti mezi porušením povinnosti a vznikem újmy a zavinění, které se presumuje ve formě nedbalosti.⁴ Pro vlastníka nebo správce pozemků pak prevenční povinnost znamená užívat a spravovat svůj majetek tak, aby nezpůsobil újmu jinému, tedy dbát i o to, aby na jeho pozemku byla provedena opatření zamezující či snižující možnost vzniku újmy na životě, zdraví, majetku jiného a pokud již újma hrozí, učinit opatření k jejímu odvrácení.⁵

Speciální právní úpravu práv a povinností vlastníků lesů, resp. nájemců lesů a právnických osob, kterým bylo svěřeno nakládání s lesy ve vlastnictví státu⁶, upravuje zákon č. 289/1995 Sb., zákon o lesích (dále jen „lesní zákon“). Vlastnické právo vlastníků lesů je ex lege omezeno obecným veřejným užíváním lesů, které je zakotveno v § 19 odst. 1 lesního zákona: „*Každý má právo vstupovat do lesa na vlastní nebezpečí, sbírat tam pro vlastní potřebu lesní plody a suchou klest. Při tom je povinen les nepoškozovat, nenarušovat lesní prostředí a dbát pokynů vlastníka, popřípadě nájemce lesa a jeho zaměstnanců.*“ Lesní zákon takto obecně upravuje právo každého vstupovat do lesa na vlastní

nebezpečí a vlastník lesa tedy v zásadě neodpovídá za bezpečnost a újmy na životě, zdraví či majetku, které mohou při volném pohybu v lese návštěvníkům vzniknout. Toto východisko se ovšem uplatní pouze za předpokladu, že újmu neutrpí návštěvníci v důsledku zaviněného porušení zákonné prevenční povinnosti vlastníkem lesa.⁷ Nejvyšší soud ve své judikatuře opakovaně vyjádřil názor, že ust. § 19 lesního zákona o právu vstupovat do lesa na vlastní nebezpečí nevylučuje aplikaci prevenční povinnosti, která je stanovena občanským zákoníkem jakožto obecným právním předpisem. Prevenční povinnost je uložena každému, tedy i vlastníkům lesů, a v případě, kdy újma návštěvníkům vznikne porušením této povinnosti, bude i vlastník lesa povinen k její náhradě. Analýza vybraných soudních kauz, které se týkaly prevenční povinnosti vlastníků lesů, je předmětem další kapitoly. K prevenční povinnosti vlastníků lesů lze ještě podotknout, že je doplněna ust. § 22 lesního zákona, v němž je stanovena prevenční povinnost vlastníků a investorů provést na svůj náklad nutná opatření uložená orgánem státní správy lesů k zabezpečení svých pozemků, staveb a zařízení před škodami z lesních pozemků. Toto ustanovení ovšem nezbavuje vlastníka lesa prevenční povinnosti ve vztahu k vlastníkům sousedních nemovitostí. Vymezení prevenční povinnosti je ovšem důležitým vodítkem pro posouzení konkrétní míry odpovědnosti za vzniklou škodu.⁸

Judikatura

První soudní kauza, kterou z hlediska prevenční povinnosti blíže objasním, se týkala smrtelného úrazu cyklistky, která byla při projíždění cyklotrasy vedoucí lesem usmrcena pádem přelomeného buku. Předmětný lesní pozemek byl ve vlastnictví České republiky s právem hospodaření

státního podniku Lesy České republiky, který byl ve věci žalovaným. Skutkově bylo zjištěno, že hlavní příčinou zřícení stromu bylo napadení dřevokaznou parazitní houbou troudnatcem kopytovitým a hnilobou, přičemž nákaza se týkala desítek dalších stromů na daném pozemku. Dále bylo zjištěno, že žalovaný nikterak nekontroloval zdravotní stav stromů podél cyklotrasy, jejichž pád mohl ohrozit osoby pohybující se na trase. Soud konstatoval, že žalovanému jako hospodařícímu subjektu, který vykonává práva a povinnosti vlastníka, mohlo a mělo být známo, že v dané lokalitě bezprostředně hrozí pád stromů. Žalovaný je navíc odborným, profesionálním správcem, který k plnění své funkce disponuje personálem a odbornými znalostmi i zkušenostmi, a lze na něj opodstatněně klást požadavek, aby v rámci své specializované činnosti jednak vyhodnotil rizika, která hrozí osobám vstupujícím na frekventovaných místech do lesa, jednak aby byl informován o stavu porostu v takových místech, obzvláště jde-li o závažné poškození dřevokaznou houbou zjištěné i bez složitějších technických postupů. Žalovaný proto zanedbal náležitou péči a dohled nad majetkem, který spravoval tím, že trpěl závadný stav stromů a neprováděl žádná opatření, která by mohla újmě zabránit. Přestože prevenční povinnost nelze vykládat jako povinnost počínat si tak, aby v každém okamžiku bylo vyloučeno nebezpečí vzniku jakékoliv újmy, spadl-li strom na cyklistku jedoucí po cyklotrase vedoucí lesním pozemkem, tedy v místě, kde lze zvýšený pohyb osob předpokládat, měl žalovaný tomuto místu věnovat větší pozornost. Dále nebylo prokázáno, že by k vyvrácení stromu došlo náhodně vlivem mimořádných nepředvídatelných okolností (silný vítr či srážky). Soud nepřisvědčil námitce žalovaného, že předmětný lesní pozemek je bezzásadovým územím přírodní rezervace. Žalovaný měl a mohl požádat příslušný orgán ochrany přírody o provedení těžby nemocných stromů nebo i jiným jasným a srozumitelným způsobem upozornit na rizika průjezdu přes danou lokalitu. Na daném místě nebyly zjištěny žádné výstražné tabule, které by upozorňovaly na nebezpečí pádu stromu před ani za místem smrtelného úrazu. V souladu s plněním prevenční povinnosti ve smyslu zajištění ochrany veřejného zájmu na životech a zdraví osob byl žalovaný oprávněn navrhopvat taková opatření, aby zabránila vzniku újmy.⁹ Nelze dovozovat ani spoluzavinění poškozené, neboť vstoupila do lesa po značené cyklotrase v době, kdy nebylo možno očekávat

vyvrácení stromu v důsledku počasí. Samotná skutečnost, že žalovaný sám cyklotrasu nezřídil a v terénu nevyznačil, ho odpovědnosti nezbaňuje, neboť postačuje, že o existenci cyklotrasy věděl. Soud za těchto okolností shledal porušení prevenční povinnosti žalovaným a uložil mu povinnost k náhradě újmy vzniklé usmrčením, neboť nezachoval takový stupeň opatrnosti, který lze vzhledem ke konkrétní časové a místní situaci rozumně požadovat, neučinil žádná opatření k vyloučení vzniku újmy, třebaže tato opatření na něm bylo možno spravedlivě požadovat při zachování běžné míry opatrnosti.¹⁰

Druhý případ se týká úrazu, kdy při přecházení můstku přes potok na lesním pozemku vyznačené turistické stezky se pod poškozenou uvolnila a prolomila příčně položená kulatina tvořící povrchovou část můstku a při následném pádu utrpěla zlomeninu nohy v kotníku. Lesní pozemek byl ve vlastnictví České republiky s právem hospodaření státního podniku Lesy České republiky, který byl opět žalovaným. Žaloba v tomto případě byla shledána jako nedůvodná, neboť žalovaný prevenční povinnost ve vztahu k turistickým stezkám na lesních pozemcích neporušil. Žalovaný prováděl pravidelnou kontrolu stezek včetně předmětného můstku, který byl v dobrém stavu. Při kontrole můstku bezprostředně po úrazu nevykazoval můstek známky nedostatečné údržby a samotná kulatina byla z čerstvého, neztrouchnivělého dřeva. Prevenční povinnost není povinností absolutní a žalovaný nemůže zajišťovat, aby v každém okamžiku a za každého počasí, při značném počtu různých uživatelů byly stezky udržovány ve zcela bezvadném stavu tak, aby ke škodám nedocházelo nikdy, v žádném okamžiku. Lesní porosty jsou místy veřejně přístupnými, a jestliže do nich

v průběhu dne vstoupí více návštěvníků, včetně jezdců na koních, nelze objektivně podchytit eventuální poškození můstku, které může nastat během dne. Závada předmětného můstku tak nastala operativně a nešlo tudíž o zanedbaný závadný stav v jeho schůdnosti.¹¹

Závěr a doporučení

Vlastník lesa nemůže odpovídat za každou újmu na životě, zdraví či majetku návštěvníků lesa, neboť je vyloučeno, aby měl pod kontrolou veškerý stav lesního porostu v každém okamžiku. Návštěvníci se v lese tedy zásadně volně pohybují na vlastní nebezpečí a vlastník lesa nenese odpovědnost za újmy vzniklé náhodně v důsledku prosté existence lesa a působení přírodních sil (pád větví či stromu, sesuv půdy, pád uvolněného balvanu apod.), neboť není možné za daných podmínek nebezpečí vzniku újmy objektivně předvídat a odvrátit.¹² Vlastník lesa může být odpovědný za újmy vzniklé návštěvníkům pouze v odůvodněných případech porušení prevenční povinnosti, kdy lze s ohledem na konkrétní časové a místní okolnosti spravedlivě vyžadovat jistou intenzitu péče o lesní pozemky a předvídatelnost vzhledem k hrozícím rizikům. Je potřebné zachovávat odpovídající stupeň opatrnosti zejména v místech, kde lze předpokládat zvýšenou frekvenci pohybu návštěvníků, jako jsou turistické a cyklistické stezky, bez ohledu na to, kým byly zřízeny. V těchto rizikových lokalitách je pak nutné v rámci prevenční povinnosti zajistit provádění pravidelných kontrol stavu a kvality lesních porostů a bezpečnosti objektů návštěvnícké infrastruktury (mostky, lávky, zábradlí, schody, pozorovatelný apod.). A následně s ohledem na výsledky kontrolních zjištění provést adekvátní preventivní opatření, které riziko újmy vyloučí nebo alespoň minimalizují.

¹ Prevenční normu obsahoval i zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník v ustanovení § 415.

² Újmou se rozumí jednak majetková újma na jmění (škoda) a újma na nemajetkových právech (viz § 2894 občanského zákoníku).

³ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 618/2001.

⁴ Viz § 2911 občanského zákoníku.

⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 20. 2. 2002, sp. zn. 25 Cdo 2471/2000.

⁶ Práva a povinnosti vlastníka lesa má nájemce popř. podnájemce lesa (§ 58 odst. 1 lesního zákona) a v případě lesů ve vlastnictví státu právnická osoba, již bylo nakládání s lesy svěřeno (§ 4 lesního zákona).

⁷ DROBNÍK, J., DVOŘÁK, P. Lesní zákon: komentář. 1. vydání. Praha: Wolters Kluwer ČR, a. s., 2010, s. 53.

⁸ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 12. 6. 2003, sp. zn. 25 Cdo 2183/2001.

⁹ Srov. § 19 odst. 3 lesního zákona.

¹⁰ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 28. 2. 2013, sp. zn. 25 Cdo 2819/2011.

¹¹ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 25. 2. 2003, sp. zn. 25 Cdo 618/2001.

¹² Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 2. 4. 2014, sp. zn. 25 Cdo 2358/2013.